

PRIKAZI KNJIGA

ULOGA POMORSKOG OSIGURANJA U ZAŠTITI MORSKOG OKOLIŠA OD ONEČIŠĆENJA S BRODOVA

Adriana Vincenca Padovan

Zagreb, 2012., 448 str. + prilozi

Izdavač: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Jadranski zavod

Znanstvena monografija *Uloga pomorskog osiguranja u zaštiti morskog okoliša od onečišćenja s brodova* dorađena je i unaprijeđena doktorska disertacija dr. sc. Adriane Vincence Padovan, znanstvene suradnice Jadranskog zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti s dugogodišnjim iskustvom rada u Croatia osiguranju na specijaliziranim poslovima osiguranja kaska brodova. Ovaj njezin autorski prvirijenac predstavlja prvu monografiju, nakon više desetljeća u hrvatskoj pravnoj znanosti, u cijelosti posvećenu području pomorskog osiguranja, i kao takva nosi posebnu težinu i značaj. Knjiga se sastoji od 544 stranice, od čega 448 stranica teksta, više od 90 stranica priloga, opsežan popis pretežito strane literature i sudskih presuda (23 stranice), te bilješke o autorici i kazala pojmova.

Znanstveno istraživanje predstavljeno u monografiji dokazalo je da moderni pravci razvoja prava pomorskog osiguranja, napose širenje kruga obveznih osiguranja i praktična uloga osiguratelja kroz odnose iz ugovora o osiguranju, značajno utječu na povišenje standarda zaštite morskog okoliša od onečišćenja s brodova. Autorica je istraživanje zamislila i provela na vrlo zanimljiv i inovativan, ali izuzetno zahtjevan način. Naime, čitavo istraživanje i sadržaj knjige podijeljeno je na tri velike cjeline, tri poglavlja, u kojima se dokazuje utjecaj prava pomorskog osiguranja na zaštitu morskog okoliša iz tri potpuno različita kuta:

1. Prevencije onečišćenja
2. Intervencije kod nastalog incidenta onečišćenja mora, i konačno
3. Restitucije, tj. popravljjanja nastale štete uslijed onečišćenja mora s brodova.

Prvo poglavlje pod nazivom "Uloga pomorskog osiguranja u prevenciji onečišćenja morskog okoliša s brodova" bavi se različitim aspektima mogućeg utjecaja pomorskog osiguranja na sprječavanje nastanka štetnog događaja onečišćenja, i podijeljeno je u dvije velike cjeline. Prva cjelina nosi naziv "Pomorsko osiguranje i međunarodna kampanja za kvalitetu u brodarstvu", u kojoj se analizira šest važnih međunarodnih inicijativa i nacionalnih analiza usmjerenih na suzbijanje substandardnog brodarstva u razdoblju od 1992.–2009., prikazanih kroz šest potpoglavlja. Autorica argumente za svoje teze u ovom prvom dijelu rada prona-

lazi analizom šest različitih reprezentativnih dokumenata, poput Izvješća lorda Donaldsona o prevenciji onečišćenja s brodova iz 1994., Nove pomorske strategije EU iz 1996. godine i švedskog izvješća o ulozi vlasnika tereta/krcatelja i pomorskih osiguratelja u sigurnosti plovidbe iz 1997. godine, Trećeg paketa propisa EU o sigurnosti plovidbe iz 2009. godine i drugih. Sintezom analiziranih podataka tako saznajemo da industrija osiguranja može djelatno utjecati na suzbijanje substandardnog brodarstva pritiskom na dostupnost osiguranja nesavjesnim brodarima, pri čemu osiguratelji trebaju bolje iskoristiti dostupne informacije u procjeni rizika na pojedinačnoj osnovi. Međutim, pad standarda osigurane flote uzrokovan je sve jačom i sve oštrijom tržišnom utakmicom, gdje ipak većina brodarka danas, bez obzira na kvalitetu, uspijeva pronaći puno pokriće osiguranja za svoju flotu zbog difuznosti i kompetitivnosti tržišta osiguranja prepunog kapitala. Nadalje, saznajemo da bi lošiji brodari koji ne uspiju pronaći P&I pokriće unutar Međunarodne grupe dugogoročno mogli pokriće tražiti izvan nje, što može dodatno pojačati konkurenciju i utjecati na pad standarda selektivnosti rizika kod takvih osiguratelja. Također, utvrđuje se da nema velikih razlika u osigurateljnom rezultatu između brodova osiguranih u Međunarodnoj grupi i izvan nje. Autorica zaključuje da je jedini valjan odgovor na takvo stanje stroža kontrola država u certificiranju svojih osiguratelja, te da diferencijacija premijskih stopa ne bi dovela do značajnijeg poboljšanja kvalitete, već da se fokus treba prebaciti na identificiranje i isključivanje podstandardnih brodarka na individualnoj razini i unutar Međunarodne grupe, i izvan nje. Također, ističe važno razlikovanje između osiguratelja trupa i stroja, koji su u snažnom kompetitivnom odnosu i borbi za profit mnogobrojni, raznoliki i slabije interesno povezani, te P&I klubova koji imaju ustaljeno članstvo i nose čitav osigurani rizik člana, te imaju veći potencijalni utjecaj u borbi protiv podstandardnog brodarstva.

Završivši s makropolitikom pravno-gospodarskom analizom, u drugoj cjelini prvog poglavlja autorica se okreće mikro-političkoj analizi mogućeg preventivnog djelovanja osiguranja kroz posredno djelovanje dvaju instrumenata ugovornog prava pomorskog osiguranja: selekciju i procjenu rizika i nadzor kvalitete rizika tijekom osiguranja. U dijelu analize preventivnog učinka selekcije i procjene rizika, autorica daje odličnu komparativnu znanstvenu analizu temeljnog načela ugovora o pomorskom osiguranju o najvišem stupnju dobre vjere (*uberrimae fidei*) u hrvatskom i engleskom pravnom sustavu te poredbenopravnim sustavima kontinentalnog prava (Njemačka, Norveška i Francuska), nakon čega prelazi na element utvrđivanja stanja broda prije zaključenja osiguranja kao drugi važan element selekcije i procjene rizika. U drugom, opsežnijem dijelu teksta o preventivnom učinku nadzora kvalitete rizika tijekom osiguranja, kao iznimno fluidnom i složenom području, autorica izdvaja nekoliko ključnih parametara putem kojih osiguratelj tijekom perioda osiguranja vrši nadzor. To su sposobnost broda

za plovidbu, klauzula "Inchmaree" i načelo dužne pažnje osiguranika, klauzula o osiguranju broda u slučaju prijetnje onečišćenjem i posebno ugovoreni uvjeti osiguranja poput vlasništva, poslovodstva i zastave broda, održavanja klase, ISM i ISPS kodeksa te konačno pregled broda tijekom osiguranja.

Drugo poglavlje knjige, ili drugi stup istraživanja, bavi se institutima pomorskog prava i prava osiguranja kod intervencije na nastalo onečišćenje mora s brodova, i podijeljeno je na tri velike cjeline, prema vrsti intervencije. Iz ovog dijela teksta saznajemo vrijedne nove podatke o ulozi osiguranja u spašavanju na moru, uklanjanju podrtine, te ostalim vidovima uloge pomorskog osiguranja u pripravnosti, akciji i intervenciji kod onečišćenja, što obuhvaća zajedničku havariju, troškove spašavanja kao osiguranu štetu i P&I pokriće za troškove sprečavanja i smanjenja onečišćenja. Najopsežniji dio teksta odnosi se na analizu vrlo složenih pravnih odnosa kod spašavanja na moru, u kojem autorica kreće od utjecaja osiguranja na pozitivnopravna rješenja ovog instituta kroz reviziju LOF-a, lobiranje i kreiranje rješenja u Konvenciji o spašavanju 1989., sustav "safety net", razvoj SCOPIC-a i najnovije nagrade za spašavanje okoliša. Njezina analiza nastavlja se analizom spašavanja kao kategorije šteta u pomorskim osiguranjima, kroz raspodjelu financijskih rizika između osiguratelja trupa i stroja koji u pokriće uzimaju nagradu za spašavanje kao kategoriju štete kod osiguranja trupa i stroja broda i osiguranja tereta, te P&I klubova koji daju pokriće za posebne naknade spašavateljima. Ovdje valja posebno skrenuti pozornost na činjenicu da su u ovom – ali ne samo u tom – dijelu teksta po prvi puta domaćoj i svjetskoj znanstvenoj i stručnoj javnosti izneseni podaci o tijeku lobiranja za pojedina konvencijska rješenja različitih interesnih skupina (osiguratelja tereta, spašavatelja, brodarka...), koje autorica analizira s kritičkim odmakom, iz čega je vidljivo njezino doista suvereno i duboko razumijevanje jednog od najsloženijih instituta pomorskog prava i prava pomorskog osiguranja. To je, možemo sa sigurnošću reći, odlika njezinog stila kroz čitavo ovo djelo. Autorica znatiželjno, sigurno i suvereno iznosi, analizira, kritizira i raščlanjuje do najsitnijih detalja vrlo kompleksne odnose koji fuzioniraju institute pomorskog prava, pomorskog osiguranja, te kompleksne financijske odnose između osiguratelja trupa i stroja i P&I klubova. S instituta spašavanja, autorica prelazi na ulogu osiguranja kod uklanjanja podrtine kao rizika onečišćenja morskog okoliša, gdje uspoređuje rješenja Konvencije o uklanjanju podrtina s onima hrvatskog Pomorskog zakonika. Ovdje valja istaći izuzetno kvalitetne prijedloge *de lege ferenda* na postojeća rješenja o pravu spašavanja i vađenja podrtine u PZ, posebno vezana uz pitanje izravne tužbe, koja su djelomično već ugrađena u nove izmjene i dopune Pomorskog zakonika iz 2013. godine.

Treće, posljednje poglavlje rada, ili treći "stup" istraživanja, bavi se restitucijom, tj. ulogom pomorskog osiguranja u popravljanju štete zbog onečišćenja. Ovdje autorica duboko ulazi u temeljni institut obveznog osiguranja odgovornosti

u pomorskom pravu zaštite okoliša i s njime povezanog instituta direktne tužbe, ugrađenog u brojne konvencije pomorskog imovinskog prava čija rješenja se analiziraju u nastavku teksta. U prvom dijelu poglavlja analizira se trend povećanja obveznih osiguranja kroz pet međunarodnih konvencija pomorskog prava u kojima nalazimo ovaj institut (nuklearno pravo, CLC, HNS, Bunker i Konvencija o uklanjanju podrtina) i uspoređuje se s rješenjima iz Pomorskog zakonika *de lege lata*, uz kritički osvrt i prijedloge *de lege ferenda*. U ovom dijelu posebno odskoču podaci o pozadini donošenja CLC konvencije 1969., gdje nam autorica dokazuje da je kroz suprotstavljene interese pomorsko-osigurateljnog lobija zastupljenog kroz CMI, te stavova vlada zastupljenih kroz IMCO, osigurateljna industrija ipak prepoznata kao osovina kojom države (naročito obalne) nastoje unaprijediti sustav zaštite morskog okoliša putem – u tom trenutku – revolucionarnog uvođenja obveznog osiguranja odgovornosti, unatoč snažnom opiranju tradicionalne brodarsko-osigurateljne industrije, naročito P&I klubova. U nastavku autorica prelazi na analizu četiri složena otvorena pitanja u komparativnom pomorskom pravu: prigovor P&I osiguratelja, posebno u kontekstu prava na izravnu tužbu i načela uzajamnosti, tj. pravila *pay to be paid*, zatim prava na direktnu tužbu protiv P&I kluba kao jamca broдача kod obveznih osiguranja, te kao financijskog zaštitnika broдача kod dobrovoljnih osiguranja, zatim otvorena pitanja P&I pokrivača za odgovornosti vezane uz onečišćenje i štete uslijed smrti, tjelesne ozljede ili oštećenja zdravlja, te konačno pitanje jamstva P&I kluba kao sredstva osiguranja pomorske tražbine za naknadu štete zbog onečišćenja.

Tekst završava sa zaključkom organiziranim u 41 točki, u kojima autorica poentira ključne činjenice do kojih je došla u istraživanju, te dokaze u prilog tezi. Posebnu kvalitetu knjige predstavljaju prilozi s iznimno vrijednim podacima o programu prevencije šteta P&I klubova, različite verzije standardiziranih klauzula za osiguranje trupa i stroja, formulacija SCOPIC klauzule verzija 2011, primjeri svjedodžbi i “plave karte” po CLC i Bunker konvenciji i brojni drugi dokumenti, od kojih je većina prvi puta na ovakav način dostupna širokoj publici.

U cijelosti, ova knjiga predstavlja riznicu znanja o brojnim institutima pomorskog prava i prava pomorskog osiguranja, dajući i analitičku povijesnu dimenziju razvoja nekih pitanja i instituta, ali oslanjajući se pretežito na recentno stanje, otvorena pitanja, prijepore i prijedloge *de lege ferenda*. Autoricu valja posebno pohvaliti zbog hrabrog izbora teme, obzirom da je tezu o utjecaju prava pomorskog osiguranja na zaštitu morskog okoliša od onečišćenja s brodova u ovoj knjizi dokazala kroz presjek i analizu velikog dijela pomorskog prava i dotakla se gotovo svih instituta pomorskog osiguranja. Ako uzmemo u obzir da i iznimno vješti, marljivi, ambiciozni i nadareni autori ulažu velike napore kako bi iznjedrili kvalitetnu analizu samo jednog instituta bilo pomorskog prava bilo prava pomorskog osiguranja, fascinira hrabrost kojom je autorica izvela ovakav hori-

zontalan presjek ogromnog područja, i pritom ostala fokusirana, organizirana i u svakom trenutku usmjerena na dokaz teze. Tekst njezine knjige odiše suverenim kretanjem kroz područje praktičara, sa smislom za stvaran život broderske industrije i industrije osiguranja, ali i duboko znanstveno fundiranje zrele analize formiranog znanstvenika. Ova je knjiga stoga doista veliki doprinos hrvatskoj pravnoj misli u ovom području, i zacijelo će biti iznimno vrijedan izvor znanja i podataka svakom kolegi koji će ju koristiti u svom radu, kako u praksi industrije osiguranja, tako i u znanstvenom radu.

Prof. dr. sc. Nikoleta Radionov

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za pomorsko i općeprometno pravo